

Otizm Spektrum Bozukluğu

Fiziksel Dzenlemeye ilişkin Uyarlamalar
Eğitsel Dzenlemelere ilişkin Uyarlamalar
Sosyal Etkileşime ilişkin Uyarlamalar
Velilere Oneriler

2022

Uzun yıllardır kullanılan "otizm" terimi, son yıllarda yerini, "Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)" terimine bırakmıştır.

Otizm spektrum bozukluğu, "yaygın gelişimsel bozukluk" terimi ile eş anlamlı olup, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik anlamında kullanılmaktadır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018)'nde ise otizmlili bireyler;

Hafif düzeyde otizmlili olan birey: Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki hafif düzeydeki sınırlılığı nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey,

Orta düzeyde otizmlili olan birey: Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılıkları nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetine yoğun şekilde ihtiyacı olan birey,

Ağır düzeyde otizmlili olan birey: Sosyal etkileşim, sözel ve sözel olmayan iletişim, ilgi ve etkinliklerdeki sınırlılıkları nedeniyle yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey, şeklinde tanımlanmıştır.

- Bebeklikten itibaren karşısındaki gözüne bakmada, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden,
- Üç yaşından önce ortaya çıkan,
- Ciddi sosyal etkileşim ve iletişim bozukluğunun yanında sosyal davranış, dil, algısal fonksiyonlar, tekrarlayan davranışlar ve ilgilerle kendini gösteren,
- Yaşam boyu süren,
- Belirtilerin görünümünde ve şiddetinde bireyden bireye farklılık gösteren,
- Hafiften ağıra kadar değişen çeşitli özellikleri olan Gelişimsel Nörobiyolojik bir bozukluktur.

Günümüzde OSB'yi tanılamak üzere kullanılabilir tıbbi bir test bulunmamaktadır. Tanılama ilgili uzman doktorlar tarafından otizme özgü davranışsal değerlendirmeler yoluyla yapılmaktadır. Bugünkü bilgilerimizle, OSB tıbbi yollarla iyileştirilebilen bir hastalık değildir. OSB'nin genetik nedenlerine ilişkin kesin kanıtlar bulmak amacıyla beyin yapısı ve beynin işlevleri son yıllarda tıp ve genetik alanlarının gündeminde. Bu araştırmalarda, her alanda olduğu gibi, teknoloji de çok yararlanılmaktadır. Teknolojinin giderek gelişmesi ve yaygınlaşması sonucunda bilgisayarlı tomografi (BT), pozitron emisyon tomografisi (PET) ve manyetik rezonans görüntüleme (MRG) teknolojilerini içeren daha etkin beyin görüntüleme araçlarının gelişmesiyle beynin yapılarını ve işlevlerini anlamaya ve doğru bilgilere ulaşmaya yönelik çalışmalar yapılmakta ve önemli gelişmeler elde edilmektedir.

Fiziksel Düzenlemeye ilişkin Uyarlamalar

OSB olan öğrenciler, tam ve nitelikli bir öğrenme için yüksek düzeyde yapılandırılmış, iyi organize edilmiş, düzenli, öğrenmenin desteklendiği ve bir sonraki adımda ne olacağını tahmin edebildikleri açık ve tümüyle anlaşılabilir bir çevreye gereksinim duyarlar. Çevrenin OSB olan öğrenciler için kolay anlaşılabilir olmasını sağlamak amacıyla öğrenme ortamlarını organize eden çevresel destekler ya da görsel ipuçları kullanma, etkinlik çizelgeleri kullanma, seçim fırsatları sunma, davranışsal destek sağlama, sınıftaki ve okuldaki farklı alanların sınırlarını belirleme, zaman ilişkisi kurma, geçişleri, esnekliği ve değişiklikleri kolaylaştırma gibi stratejilerden yararlanılabilir. OSB olan öğrenciler için en uygun öğrenme ortamını yaratmak istendiğinde ilk olarak fiziksel çevre organize edilmelidir. Bu amaçla aşağıda yer alan düzenlemeler yapılabilir:

- Mobilyaların ve sınıf materyallerinin nereye ve nasıl yerleştireceği belirlenir.
- Renklerden, şerit bantlardan ve/veya paravanelerden yararlanarak, sınıfta farklı işler için çalışma alanları oluşturulur. Öğrencinin her bir alanda ne yapıldığını anlaması sağlanır. Evde de çocukla çalışılmak istendiğinde bu tür alanlar oluşturulabilir.

- OSB olan öğrencinin sunulan öğretimden en üst düzeyde yararlanabilmesi için sınıfta nerede oturacağına karar verilir.
Gerektiğinde öğrencinin yeri değiştirilebilir.
- Görsel karmaşa, pek çok OSB olan öğrenci için dikkat dağıtıcı olduğundan sınıftaki materyaller çocuğun dikkatini dağıtmayacak şekilde düzenlenir. Örneğin, sınıf materyalleri sepet, şeffaf kutu, plastik varil, raf, tepsi gibi ayrı kaplar kullanılarak depolanabilir.
- Sınıftaki mobilyaların OSB olan öğrenciler için konforlu, rahat ve çeşitli olmasına özen gösterilir.
- Çalışma alanları, OSB olan öğrencilerin duyarlılık gösterdiği noktalara dikkat edilerek ışık, ses, gürültü vb. dikkat dağıtıcı unsurlardan olabildiğince arındırılmış biçimde düzenlenir.
- Okulda ve evde OSB olan öğrencilerin gün içinde yapacağı etkinlikleri sıraya koyan, öğrencilere çeşitli öğrenme fırsatları sunan, kendilerini daha güvenli hissetmelerini sağlayan ve tahmin edilebilir bir temele dayanan rutinler belirlenir.
- OSB olan öğrenciye bu rutinleri takip etme davranışları kazandırılır.
- OSB olan öğrencilerin bu rutinlerdeki sorumluluklarını takip etmelerini sağlamak üzere görsel desteklerden (çizelgeler, ilk-son panosu, görsel panolar vb.) yararlanır.

Eğitsel Düzenlemelere İlişkin Uyarlamalar

OSB olan çocukların eğitimi; onların topluma uyum sağlayabilmeleri için öncelikle kişisel bağımsızlık ve sosyal sorumluluk becerilerini, özbakım, günlük yaşam ve sosyal becerileri ardından da akademik becerileri onlara kazandırmakla başlar. Bu konuyla ilgili çalışmalarda yer alan OSB tanılı çocukların eğitim uygulamalarında dikkat edilmesi gereken en önemli ve en yaygın unsurlar aşağıda belirtilmektedir.

OSB Olan Çocuklara Yönelik Eğitim Uygulamalarında Dikkat Edilmesi Gereken En Önemli Unsurlar

- Eğitime mümkün olduğunca erken (1,5 - 2 yaşta) başlanmalı
- Yoğun ve sürekli olmalı
- Bireysel özelliklere ve gereksinimlere uygun olmalı
- Ailenin katılımı sağlanmalı
- Özel bir program kullanılmalı
- Bilimsel dayanaklı uygulamalar olan uygulamalı davranış analizine dayalı yöntem ve tekniklere yer verilmeli
- Öncelikle ve ağırlıklı olarak birebir eğitime sonrasında giderek küçük grup ve büyük grup eğitimine başlanmalı
- Gerektiğinde görsel desteklerden ve alternatif/destekleyici iletişimden yararlanılmalı
- Destek olarak uzmanlarla iş birliği ile yürütülmeli
- Kazandırılan becerilerin genellenmesine ve davranış sorunlarının giderilmesine yönelik planlamalar yapılmalı

OSB olan bireylerin eğitimlerinde öncelikle taklit, eşleme ve sınıflama; oyun, iletişim, ortak dikkat ve sosyal etkileşim; özbakım ve öğrenmeye hazırlık/akademik becerilerin yer verildiği özel bir programın hazırlanması ve bu programın haftada en az 35-40 saat süre ile yoğun bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Hazırlanan programın yoğun ve sürekli olarak uygulanabilmesi için iş bölümü yapılarak özel eğitim uzmanları, anne, baba, birincil bakıcı, sınıf öğretmeni, stajyer öğrenci ve gönüllüden oluşan bir ekip kurulması ve eğitimin bu ekip tarafından paylaşılarak sürdürülmesi gerekmektedir. OSB olan çocukların her biri aynı yaşta olsa bile birbirlerinden farklıdır, kendilerine özgü özellikleri bulunmaktadır. Bu farklılıklarından dolayı gereksinimleri de farklılaşmaktadır ve bu gereksinimlerinin karşılanabilmesi için farklı destek ve eğitim hizmetleri sağlanmalıdır. OSB olan çocukların eğitim ortamları; özel ve resmi özel eğitim okulları, özel eğitim sınıfları ve normal gelişim gösteren akranlarla birlikte buldukları kaynaştırma ortamları olarak çeşitlilik göstermektedir.

Sosyal Etkileşime İlişkin Uyarlamalar

Sosyal beceriler, bireyin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla sergilediği davranışlardan oluşmaktadır. Sosyal beceriler, öğrenilmiş davranışlardır. Çocuklar çeşitli nedenlerden dolayı sosyal becerileri kazanamamakta ya da var olan becerilerini yeterince sergileyememektedirler. Genelde akranlarına göre sosyal becerilerde yetersiz olan otizmlili çocuklar; dikkati toplama ve sürdürme, aşırı hareketlilik, ataklık, çevresindeki uyaranları ayırt edememe, jest, mimik, yüz ifadeleri gibi iletişimsel ipuçlarını okuyamama ve iletişim becerilerinin sınırlılığı gibi sorunlar yaşarlar. Bu sorunlardan dolayı sosyal ilişkilerde, okul yaşamlarında, akademik çalışmalarda ve duygusal-davranışsal alanlarda çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu çocuklarda gözlenen pek çok sosyal beceri yetersizliği (kurallara uymama, sırasını beklememe, dinlememe, etkinliği bitirmeme, dikkatini bir noktaya toplayamama, yönergelere uymama vb.) öğretmenler ve çevredeki diğer kişiler tarafından problem davranış olarak algılanmaktadır. Otizmi olan çocukların yaşam kalitesini attırabilmek için, eğitimde "sosyal beceri öğretimi" programlarının hazırlanması gerekmektedir.

0 cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

TOPPOINT
Schreibwaren
BURO

Otizmi olan çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesi;

- Akademik becerileri (bağımsız olarak çalışma, yönergelere uyma, boş zamanı kullanma gibi) öğrenmelerini kolaylaştırmakta,
- Sosyal kabul düzeyini arttırarak arkadaş/öğretmen ilişkilerini geliştirmekte,
- Sosyal uyum (paylaşma, sorumluluklarını yerine getirme, kurallara uyma gibi) davranışları artmakta,
- Kendini kontrol etme becerilerini (öfke kontrolü, dürtü kontrolü, kurallara uyma, zaman yönetimi, problem çözme, eleştirileri kabul etme, duyguları ifade etme gibi) geliştirmektedir.

Otizmi Olan Çocukların Sosyal İletişimini Arttıran Yöntemler: Bir Vaka Çalışması (Bir makalenin sınırlı çevirisi)

Çevirisi yapılmış bu metin Teaching Exceptional Children dergisinden 2004 yılında yayınlanmış bir makaleden alınmıştır. Bu makalede yazarlar, otizmi olan bir kız öğrenci ile onun eğitim geçmişini incelemeye dönük olarak yaptıkları çalışmanın sonuçlarını bu dergide yayınlamışlardır. Çeviride sadece bu öğrenci ile kullanılmış ve etkili olarak bulunmuş yöntemlerin anlatıldığı kısım yer almıştır.

Vakayı kısaca özetlemek gerekirse, Caryn 13 yaşında hafif düzeyde otizm gösteren ve kaynaştırma eğitimine devam eden bir kız öğrencidir. Normal sınıfta kaynaştırma öğrencisi olarak eğitimine devam ederken aynı zamanda dil ve konuşma terapisi ve bazı becerilerin öğretiminde özel eğitim desteği sağlanmaktadır. Caryn hayvanlara karşı çok ilgili ama insanlarla olan ilişkilerden mümkün olduğunca uzak duran, iletişim kurmayı tercih etmeyen bir çocuktur. Onun dışında zeka ve başarı testi sonuçları ortalama çıkmaktadır ve iyi denilebilecek düzeyde dil gelişimine sahiptir.

Doğrudan Öğretim Yöntemi

Otizm görülen çocuklar genellikle sosyal çevreden öğrenmekte zorluk çekerler. Sosyal becerilerin öğretiminde direk öğretim yöntemine ihtiyaç duyarlar. Her ne kadar öğretim yöntemleri arasında en direk olarak müdahale eden olarak kabul edilse de doğrudan öğretim yönteminin önemi sosyal becerilerin öğretiminde reddedilemez. Analizlerin yapılması bu yöntemin kullanılmasında mutlaka odak noktası olmalıdır. Sosyal beceriler küçük parçalara veya basamaklara bölünerek öğretilmelidir. Doğrudan öğretim yöntemi ancak o zaman genelleme yapılabilmesi için daha olanağı hale gelmektedir. Rol canlandırmaları, oyunlar ve kuklalar öğretimin sınıf içinde yapılabilmesi için yardımcı olabilecek çok sayıdaki araçtan sadece bazılarıdır. Doğrudan öğretim yönteminin doğal ortamlarda otizmden az etkilenmiş çocuklarda yapılmış özel eğitim sınıflarının dışında yürütülmesi daha uygun olabilir. Normal sınıflardaki doğal ortam sosyal ilişkilerin tüm gün boyunca sürdürülmesi için gerekli fırsatların oluşturulması için daha faydalıdır.

Sosyal Öyküler

Otizmi olan çocuklar genellikle bildikleri, tanıdıkları ortamları bilmedikleri, yabancı oldukları ortamlara tercih ederler. Çocukların etkinlikten etkinliğe veya ortam değiştirmelerinde resimlerle desteklenmiş günlük yapılacaklar listesi tarzında materyaller yeni ortamlardan doğan sıkıntıların azaltılması, tahmin edilebilirliğin artırılmasında etkilidir. Sosyal öyküler basitçe çizilebilir veya fotoğraflardan oluşturulabilir. Hikâye şunları içerir:

- -Beklenen davranışlar nasıl başarılı?
- Sonucunda alınacak ödüller nelerdir?

Bu hikâyelerin mesela okul dışına yapılan gezilerde veya diğer sosyal iletişim gerektiren etkinliklerde kullanılması zaman zaman çocuğun yaşadığı heyecan bozukluğunun giderilmesinde faydalı olabilir. Ek olarak, bu yöntem çocukların diğerlerinin olaylara bakış açılarını görmelerine yardımcı olabilir.

Akran Öğretimi

Otizmi olan çocukların ortamlarında karşılaştıkları veya içine düştükleri planlanmamış, organize edilmemiş ortamların azaltılması için çeşitli yöntemler kullanılabilir. Örneğin, anlayışlı akranlarla düzenlenmiş ortamlar otizmi olan çocukların sosyal becerilerini kullanmaları ve geliştirmeleri için iyi bir ortam oluşturabilir. Akran grupları oluşturulurken konuya hassas ve anlayışlı şekilde yaklaşabilen akranlar seçilmelidir. Bu çocuklar otizmi olan çocuğa becerilerini kullanabilmeleri için gerekli ortamı oluşturabilirler. Uygun bireylerden kurulmuş akran gruplarının otizmi olan bireylerin uygun sosyal davranış sıklıklarını arttırdığı bilinmektedir. Bu aynı zamanda çocuğun akran grupları dışında kalan ortamlarda da daha iyi bir şekilde kabulünün gerçekleşmesine yardımcı olur.

Sosyal Bütünleşmenin Gelişimsel Geriliği Olan Çocuk Açısından Önemi

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; gelişimsel geriliği olan çocuklar iyi planlanmış, organize edilmiş ve gerekli koşulları yerine getirilmiş bir kaynaştırma eğitiminden, ayrıştırılmış eğitimden elde edecekleri kazançlardan daha fazlasını edinmektedirler. Öğrencilerin akademik ve psikososyal gelişimleri açısından normal çocuklarla bir arada olmaları, gelişimsel geriliği olan çocukların normal çocuklarla oynadıkları oyunlarda kendileri gibi engelli çocuklarla oynadıkları oyunlardan daha fazla ilerleme gösterdikleri bulunmuştur. Gelişimsel geriliği olan çocukların sosyal bütünleşmesinin sağlandığı ortamlarda hem sosyal hem de sözel etkileşimlerinde artış gözlemlendiği ve engelli çocukların, akranlarıyla oynadıkları oyunlarda daha yüksek bir bilişsel seviye sergilediği gözlemlenmiştir. Refleksif davranışlar dışında insan davranışlarının hemen tamamı öğrenme sonucunda edinilen davranıştır. Çocuklar çevrelerindeki akranlarını ve yetişkinleri gözleyerek ya da onların davranışlarına öykünerek davranışlarını biçimlendirir, yeni davranışlar edinirler. Dolayısıyla çocuk, normal ortamlar içerisinde olağan insanlarla birlikte olduğu ölçüde toplumun beklentilerine uygun davranışlar edinme olanağını elde edebilecektir.

Sosyal Bütünleşmede Kullanılabilecek Çocuk Oyunlarının Önemi

Oyun çocuğun hayattaki en önemli işidir. Oyun yoluyla hayatta kalma becerilerini öğrenir ve içinde doğduğu karmaşık dünyaya ilişkin bir düzen arar ve bulur. Oyun yoluyla bedenini kontrol etmeyi öğrenir. Oyun yoluyla çevresindeki somut dünyayı araştırır ve keşfeder. Buna ilişkin bilgiler toplar ve düşünmeyi öğrenir. Yine oyun yoluyla duygusal sorunlarını dışa vurur ve ilkel duygularını kontrol etmeyi öğrenir. İnsanlarla daha duyarlı ve sağlıklı ilişkiler kurmayı öğrenir. Oyun yoluyla sosyal bir varlık olmayı ve kendi toplumu içinde yer almayı öğrenir. Kendini iyi hissetmeyi sağlar ve yaşamı dolu dolu yaşayabilmesi için gerekli becerileri kazanmasına yardımcı olur. Oyun, bu derece geniş öğrenme ortamlarını gelişimsel geriliği olan çocuklara sunan etkinlikler bütünüdür. Bu nedenle sosyal bütünleşmede kullanılabilecek oyunlar, gelişimsel geriliği olan çocuklar açısından onların hem aktif öğrenme yaşantısı içerisine girmesini hem de sosyal bütünleşmesini sağlamaktadır.

Sosyal Bütünleşmeyi Sağlayan Çocuk Oyunlarının Özellikleri

Oyunda içten gelen motivasyon vardır. Oyun bir süreçtir. Eylem sonunda elde edilecek sonuçlar değil eylemin kendisi önemlidir. Oyun haz vericidir. Oyun oynamayı ve oyunu çocuk kendisi seçer. "hadi sen ..... ol, -miş gibi yapalım, şimdi ..... olursa" gibi rol alma davranışlarını hayali oyunları da içerebilir. Oyunda çocuk kendi kendini yönetir. Oyun, oyunu oynayanların sözel, zihinsel ya da fiziksel olarak aktif katılmalarını gerçekleştirir.

Oyun çocuk için yetişkinlerin dünyasını keşfetmeye olanak tanır ve özgürlük ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılama olanağı sağlar. Engelli birey toplumun kendisinden beklediği davranışları oyun yoluyla öğrenme fırsatı yakalar. Topluma uyum süreçlerindeki ilk adımı oyun sayesinde atmış olacaktır. Toplumsal rolleri gelişimsel geriliği olan çocuk oyun içinde anlama, araştırma, keşfetme ve gerçekleştirme fırsatı yakalamış olacaktır.

Velilere Öneriler:

- Çocuğunuzda OSB olduğunu kabul ediniz. Çevrenizdekilerin de kabul etmesini sağlayınız, çünkü kabullenme ne kadar kısa sürede olursa çocuğunuza ve kendinize o kadar yararlı olursunuz. Çevrenizdekilerin kabullenmesi ise, size daha fazla destek olmalarını sağlayacaktır.
- OSB'yi kabullenme aşamasında yaşadığınız duygularla baş edemediğinizde lütfen psikolojik destek alınız. Siz ne kadar sağlıklı olursanız, çocuğunuza o kadar yararlı olursunuz.
- OSB hakkında güvenilir kaynaklardan bilgi edinmeye çalışınız. Sizin bu konudaki bilginiz hem uzmanları daha iyi anlamanızı sağlar hem de endişelerinizi azaltır. Çünkü bilinmezlik korkutucudur, bu nedenle bilginenerek korkularınızı giderebilirsiniz.
- Aile üyelerini bilgilendiriniz ve aile üyelerini manevi destek olarak kullanmaktan çekinmeyiniz. Çocuğunuz tanılandıktan sonra sizden uzaklaşan yakınlarınız varsa, belki de size ve çocuğunuza nasıl yaklaşacaklarını bilmediklerinden uzaklaşmışlardır. Sizi ve çocuğunuzu anlamalarına yardımcı olunuz. Daha sonra size verecekleri destek bu çabalarınıza değecektir.

- Kendinize zaman ayırmaya çalışınız. Bunun için arkadaşlarınızın ya da aile bireylerinin yardım tekliflerini sakın kaçırmayınız. Siz ruhsal ve fiziksel olarak ne kadar sağlıklı olursanız çocuğunuzun gelişimine o kadar fazla katkıda bulunursunuz.
- Uzmanlarla, öğretmenlerle ve diğer personelle olumlu ilişkiler içinde olmaya çalışınız, sizin yapıcı olmadığınızı düşünen bir grup uzmanla işbirliği yapmanız zorlaşacaktır. Unutmayın ki siz sadece bir tek çocuğunuzla ilgilenirken, uzmanlar onlarca, hatta yüzlerce çocukla ve aileleriyle ilgilenmektedir.
- Çocuğunuzun davranış problemleri nedeniyle evde kalmayı tercih etmeyiniz. Toplumun eğitilmesi, anlayabilmesi ve alışabilmesi için çocuğunuz gibi farklı çocukları etraflarında daha fazla görmeye ihtiyaçları olduğunu unutmayınız.
- Çocuğunuzun haklarını en iyi savunacak kişinin siz olduğunuzu unutmayınız. Bu nedenle çocuğunuzun yasal haklarını araştırınız ve bu konuda bilgininiz. OSB ile ilgili etkili müdahaleler ve haklarınız hakkında ne kadar bilgili olursanız, çocuğunuz ve kendiniz için en yararlı hizmetlerden yararlanmayı sağlarsınız. Soru sormaktan ve çocuğunuzun adına konuşmaktan çekinmeyiniz.

**GÜMÜŞHANE REHBERLİK VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ**

**ADRES: İNÖNÜ MAHALLESİ AYDIN
DOĞAN KÜME EVLER NO: 32/3
MERKEZ / GÜMÜŞHANE**

**Telefon : 0 (456) 213 43 47
Faks : 0 (456) 213 25 73
E-posta : 254496@meb.k12.tr**

@gumushaneram

gumushaneram

İŞİMİZ GÜCÜMÜZ İNSAN